

POSLOVANJE MLJEKARA SR SLOVENIJE U GODINI 1972.

Milan HAFNER

Kmetijsko poslovno združenje, Ljubljana
Sekcija za predelavo mleka

Ekonomska analiza poslovanja slovenskih mljekara u god. 1972. značajna je prije svega zato, jer su uvjeti poslovanja bili u toj godini izuzetno nepovoljni zbog izmjene minimalne otkupne cijene mlijeka i zadržavanja neadekvatnih prodajnih cijena mlječnih proizvoda i steriliziranog mlijeka. Prema republičkoj Odluci, minimalna otkupna cijena mlijeka povišena je 15. IV 1972. od 0,40 d/0/0 masti po litri na 0,55 d/0/0, odnosno za 37,5 %! Mljekarska industrija SFRJ je saveznim sporazumom o usklađenju i izmjeni zadržanih cijena mlječnih proizvoda s 1. IV 1972. inače postigla povišenje prodajnih cijena mlječnih proizvoda, ipak samo na osnovi očekivane i po SIV-u predložene minimalne otkupne cijene mlijeka po 0,50 d/0/0 masti. Stupanjem na snagu prodajnih cijena proizvoda po spomenutom Sporazumu, bila je mljekarska industrija po 1 litri otkupljenog i prerađenog mlijeka za 0.185 d (s 3,72 % masti u prosjeku) prikraćena u ostvarenom dohotku.

Mljekarska industrija otkupila je dosad u god. 1972. najveće količine mlijeka od poljoprivrednih organizacija u SR Sloveniji (SRS), usprkos već spomenutom nepovoljnom poslovanju mljekara u toj godini i ukinutoj republičkoj premiji za prerađene i uvezene količine mlijeka poslije 15. IV 1972. Premija je bila, uostalom, naknadno ponovno priznata mljekarama u prosincu 1972. s retroaktivnom važnošću.

Ostvareni otkup mlijeka mljekara u SRS u god. 1972.

	Količina (000 litara)	Indeks (1971. = 100)
1. Otkup mlijeka u SR Sloveniji:		
— s društvenog sektora	39.191,3	97,47
— s kooperacijske proizvodnje	127.975,6	120
— sa slobodnog otkupa	2.498,1	131,60
Ukupno:	169.675,2	114,18
2. otkup mlijeka iz SR Hrvatske:	3.578,4	133,40
3. dokupljeno mlijeka od mljekara u SRS:	12.705,9	119,50

Sveukupni promet svježeg mlijeka u slovenskim mljekarama iznosio je 185,959.500 lit. Iz pregleda je uočljiv porast otkupa mlijeka u SRS, koji je svakako posljedica osjetljivog povišenja otkupne cijene mlijeka. Značajno je, napose, kretanje otkupljenih količina iz individualne kooperacijske proizvodnje, društveni sektor je zbog smanjenja broja krava usprkos povećanoj proizvodnji po kravi, u tržišnoj proizvodnji nazadovao.

Otkupna cijena mlijeka u god. 1972.:

Prema podacima mljekara, one su za sveukupnu količinu mlijeka otkupljenog u SRS platile poljoprivrednim organizacijama ukupno: **325,726.200 dinara**. U usporedbi s god. 1971. indeks vrijednosti otkupljenog mlijeka u god. 1972. iznosi: **147,3**.

Vrijednost otkupljenog mlijeka je utvrđena na osnovi financijskih podataka pojedinih mljekara, koje su ih isplaćivale seljačkim zadrugama i poljoprivrednim kombinatima za otkupljeno mlijeko fco sabiralište prodavaoca.

Mlijeko su mljekare svojim dobavljačima u god. 1972. plaćale u prosjeku po ovim cijenama (utvrđene s ponderiranjem):

	Cijena d	indeks (1971. = 100)	prosječni % masti
1. Mlijeko otkupljeno u SRS:	1,92	129,2	3,73
— s društvenog sektora	2,00	127,3	3,71
— iz kooperacije	1,818	124,1	3,726
— u slobodnom otkupu	1,718	144,4	—
2. Mlijeko iz SRH	2,467	—	—
3. Mlijeko dokupljeno od mljekara u SRS	2,042	144,4	—

Napomena: Utvrđene prosječne otkupne cijene mlijeka za društvene pogone, kooperaciju i slobodni otkup su u pregledu nešto niže zbog odbitka kod isplate mlijeka koje nije odgovaralo po svojoj kvaliteti (reduktaza).

Sveukupna nabavna vrijednost mlijeka što su ga otkupile i preradile mljekare u SRS u god. 1972. (fco prodavač), iznosila je u toj godini: **336,139.200 dinara** (indeks 1971 = 146,4).

Promet — upotreba otkupljenog mlijeka u god. 1972:

Mljekare u Sloveniji su ovu količinu preuzetog mlijeka u svojim pogonima upotrijebile ovako:

	litara (000)	%	indeks (1971. = 100)
1. za konzum u SRS (pasteriz. + steriliz. mlijeko)	61.168,6	35,32	105,11
2. za preradu u proizvode	82.672,6	47,75	133,00
3. za prodaju u druge republike (pasteriz. + sterilizirano)	28.430,2	16,42	128,79
4. za izvoz (Italija)	888,2	0,51	10,4
Ukupno:	173.153,6	100,00	

Ti podaci pokazuju umjereno povećanje prodaje konzumnog, tj. pasteriziranog i steriliziranog mlijeka u Sloveniji, znatno povećanje upotrebe mlijeka za preradu u mlječne proizvode, kao i značajno povećanje prodaje svježeg mlijeka u druge republike (SRH i BiH).

Izvoz mlijeka u Italiju bio je u prošloj godini gotovo u cijelosti prekinut zbog visokih prelevmana, što ih je Italija uvela za uvoz mlijeka iz država-nečlanica EEZ.

Osim plasmana otkupljenoga i prodanog konzumnog mlijeka izvan Slovenije, slovenske su mljekare prodale u druge republike još i ove količine mlječnih proizvoda: 394.000 kg svih vrsta sireva, 1,828.300 kg mlijeka u prahu, 391.400 kg kondenziranog mlijeka, 52 tone maslaca, 456.500 litara jogurta, 90 tona vrhnja i 192,2 tone kazeina.

Za opskrbu slovenskog tržišta i dopunu asortimana mlječnih proizvoda, mljekare su dokupile od mljekara iz ostalih republika i AP ove količine mlječ-

nih proizvoda i prodale ih u Sloveniji: 1.957 tona sireva i 128,7 tona maslaca. Osim spomenutog dokupa mljekare su u SRS dobile još 1.389 tona maslaca, uvezenoga iz Finske, Nizozemske i Austrije.

Prerada mlijeka i prodajne cijene mlječnih proizvoda u god. 1973.

Prema podacima slovenskih mljekara, one su proizvele ukupno ove količine mlijeka i mlječnih proizvoda, i preradile ih po ovim prodajnim cijenama na veliko:

Proizvod:	Količina (000 l, kg)	Indeks: (1971. = 100)	Prod. cij. d	Indeks (1972. = 100)
1. Paster. mlijeko-pakov. + steriliz. mlijeko + mlječna pića	61.168,6 (17.122,5)	105,1	2,84	135,9
2. Mlijeko u prahu				
— punomasno	2.074,9	118,8	19,92	129,7
— posno	161,9	85,3	13,85	146,7
3. Kondenzirano mlijeko	421,8	118,8	9,49	140,6
4. Maslac I. kval.	841,7	167,2	32,30	122,9
Maslac II. kval.	61,8	106	24,84	119
5. Jogurt	6.351,5	109,8	4,52	100
Jogurt — voćni	1.437,3	203,9	6,45	107
6. Vrhnje (slatko i kiselo)	2.933,6	124,3	13,48	109
7. Meki sir	930,3	134,9	9,15	136,9
8. Sirevi:				
ementalac	423,2	100,3	24,30	110,6
parmezan	77,0	97	27,70	122,8
grijer	25,5	150,7	24,50	114,1
gouda	1.116,9	106,9	23,67	119,6
posavski	232,2	161,1	24,50	118,2
tolminski	44,1	87	23,48	115,4
edamac	17,1	67,3	23,50	122,9
trapist	546,1	124,3	21,72	125,2
liptavski, imperijal	31,1	118,6	18,27	—
gorgonzola	5,5	113,3	31,72	122,2
mini-desert	65,3	—	31,30	—
9. Topljeni sirevi/kg	16,6	63,3	22,27	137,8
Topljeni sirevi/kom	297,1	121	4,27	115
10. Mlječni sladoled	1.206,0	103,5	27,72	121,9
11. Kazein	267,5	352,6	29,53	126,7

Iz ovih je podataka uočljivo, da je u god. 1972. porasla prerada mlijeka u mlječne proizvode, osim nekih proizvoda, u skladu s porastom otkupa mlijeka i potražnja na tržištu pojedinih proizvoda. Znatno se povećala proizvodnja maslaca, voćnih jogurta, vrhnja, mekih sireva, mlijeka u prahu (25% masti), nekih vrsta sireva i kazeina.

Podaci o prosječnim prodajnim cijenama mlječnih proizvoda za god. 1972. (ponder. prosjek) nisu posve realni. Neke mljekare nisu uzimale u obzir promjenu cijena na osnovi saveznog proračuna, koji je bio na snazi od 1. IV 1972., pa se podaci o prosječnim prodajnim cijenama mlječnih proizvoda odnose samo na promet nakon 1. IV 1972.

Iz navedenog uzroka su također indeksi cijena u usporedbi s god. 1971. u nekim slučajevima previsoki pa premašuju indeks porasta otkupne cijene mlijeka, što nije realno.

Postignuti ekonomski rezultati poslovanja mljekara u SR Sloveniji

Uvjeti financijskog poslovanja mljekarskih pogona u SRS bili su u god. 1972. izrazito nepovoljni. Ukidanjem republičke premije za prerađene i izvezeno količine mlijeka (15. IV 1972.) i neusklađenost prodajnih cijena mlječnih proizvoda s novom minimalnom otkupnom cijenom mlijeka (s važnošću od 15. IV 1972.) prouzrokovali su, nakon zaključka poslovne godine, mnogim mljekarama gubitak odnosno znatno smanjenje postignutog dohotka. Ukidanje prerađene premije u SRS prouzrokovalo je, pak, da su slovenske mljekare bile u usporedbi s mljekarskom industrijom u SRS, SAPV i djelomično u SR Srbiji — u nejednakopravnom položaju. S retroaktivnom važnošću u prosincu je ponovno stupila na snagu republička premija za prerađene i izvezeno količine mlijeka od 15. IV 1972.

Na osnovi te Odluke, mljekare su u god. 1973. dobile odobrenu premiju za 80,943.000 litara prerađenog i izvezenog mlijeka do 31. XII 1972. u ukupnom iznosu od: 9,230.000 dinara.

Ta odluka je bitno utjecala na poslovno-financijski rezultat mljekara po završnom računu za god. 1972.

Iskazujemo najznačajnije podatke o položaju i ekonomskim rezultatima slovenske mljekarske industrije u god. 1972. kao zbroj podataka svih mljekara (pogona) u SRS:

— vrijednost vlastite proizvodnje mljekara	531.942 d
(po prodajnim cijenama na veliko-u .000 d)	(3,07 d/l)
— cjelokupni dohodak po završnom računu	619.244 d
(za pogone mljekara s njihovom cjelokupnom djelatnošću)	(3,57 d/l)
— dohodak	61.338 d
	(0,35 d/l)
— obračunana amortizacija	22.091 d
	(0,127 d/l)
— sredstva za fondove	14.238 d
	(0,08 d/l)
— za osobne dohotke (brutto)	36.634 d
	(0,21 d/l)

Prema podacima mljekara u mljekarskim pogonima bilo je u god. 1972. zaposleno radnika i službenika: **1.134**.

Prosječni osobni dohoci (netto isplaćeni po završnom računu) iznosili su: **1.769 d mjesečno** i kretali su se u granicama od 1.550 do 2.402 dinara. Najviši osobni dohoci zaposlenih u mljekarama kretali su se od 2.204 do 6.000 dinara.

Ponderirani neto osobni dohodak (OD) zaposlenih u mljekarama je niži od prosječnog OD zaposlenih u god. 1972. u privredi SRS, koji je iznosio **1.895 dinara** (statistički podaci).

Isto tako je taj OD zaposlenih u mljekarama (nedjeljni i praznički rad) za 12,7 % niži od zaposlenih u poljoprivredi i ribarstvu god. 1972. u SRS, koji je iznosio: 1.993 dinara.

Uzrok takvom stanju je nedvoumno u izuzetno nepovoljnom položaju mljekara zbog neodobrenih prodajnih cijena mlječnih proizvoda. To je zaposlenima u mljekarama u nekim slučajevima onemogućilo nagrađivanje radnika u okvirima republičkog sporazuma o podjeli dohotka i OD zaposlenih.

Značajna je činjenica, da postignuti finansijski rezultat slovenskih mljekara u god. 1972. ne potječe samo iz osnovne mljekarske proizvodnje, nego također i od ostalih djelatnosti što ih imaju pojedine mljekare (proizvodnja mlječnog sladoleda, jaja u prahu i ostalih proizvoda; uslužne djelatnosti; trgovina; itd.).

Postignuta akumulacija — sredstva za fondove (0,08 d/l) je djelomično postignuta također od tih djelatnosti, isto tako i zbog toga, što mljekare po završnom računu potražuju od republičke premije za prerađeno mlijeko 9 milijuna 229.600 dinara! Ako mljekarama ta sredstva u prosincu 1972. s republičkom odlukom ne bi bila priznata, možda bi ušlo u fond samo 5,008.600 d (samo 0,027 d/l). Takva sredstva za fondove su ipak bila u god. 1972. postignuta u pretežnoj mjeri s ostalim djelatnostima nekih mljekara.

Iz analize poslovanja mljekara u god. 1972. ustanovljujemo, da su mljekare u prosjeku otkupile mlijeko od proizvođača i mlijeko dokupljeno od drugih mljekara u SRS po cijeni: 1,94 d/l s 3,72 % masti (prosječno).

Jedna litra mlijeka (konzumno i prerađeno) bila je s prodajom na tržištu realizirana po 2,975 d (bez mlječnog sladoleda), odnosno po **3,07 d/l** (sa sladoledom). Razlika između nabavne vrijednosti litre mlijeka i prodajne cijene obrađenog i prerađenog u mlječne proizvode (po neodgovarajućim prodajnim cijenama) iznosila je: 1,037 d/l odnosno: 1,13 d/l (sa sladoledom). Vrijednost litre prodanoga i prerađenog mlijeka bila je također samo za **+58,25 %** (sa sladoledom) viša od nabavne cijene mlijeka fco proizvođač. Taj odnos je u usporedbi s plasmanom i prodajnim cijenama mlijeka i mlječnih proizvoda u zapadnoevropskim državama vrlo uzak i kod njih se kreće u granicama od +70 % do +100 %.

Takvo stanje, odnosno ekonomski uvjeti poslovanja slovenskih mljekara u god. 1972. je zaista zahtijevalo od kolektiva mnogo napora i truda, kako ne bi završili finansijsko poslovanje s negativnim rezultatima.

Postignuta stopa akumulacije u mljekarama u god. 1972. (za fondove) bila je minimalna, pa je dosegla samo 2,3 % od sveukupnog dohotka pa završnim računima mljekarskih pogona, odnosno njihovih djelatnosti, iz kojih je to bilo postignuto.

Taj rezultat je u ekonomskom pogledu jako nepovoljan i usprkos određenom višem obračunu amortizacije u pojedinim mljekarama od propisane stope, ne omogućuje potrebna ulaganja sredstava za široku reprodukciju u mljekarskoj prerađivačkoj industriji SRS.

Usprkos takvom poslovnom rezultatu slovenskih mljekara u god. 1972. ipak su te prema sabranim podacima u toj godini za investicije uložile ukupno: 57,097.000 dinara (0,33 d/k). Za ta su investicijska ulaganja potrošile: 33,829.000 dinara vlastitih sredstava i 23,268.000 dinara bančnih kredita. S tim investicijama su, pak, znatno povećale proizvodne kapacitete svojih mljekarskih pogona.